
Zpráva z pobytu na Salzburg Easter School 2018: The Changing Aesthetic of Innovation

23.–25. 3. 2018, Salzburg, Rakousko

Miroslav Vrzal, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: miroslav.vrzal@mail.muni.cz

Na *Salzburg Easter School 2018* pro doktorské studenty jsem se rozhodl vydat potom, co jsem se dozvěděl, že se tam chystají někteří doktorští studenti z Katedry anglistiky a amerikanistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (dále FF MU), s nimiž nás pojí i blízké osobní vztahy. Jedna z doktorandek zmíněné katedry také již na *Eastern School* v Salzburgu, který se nachází v krásném prostředí obklopen vrcholky Alp, minulý rok byla a podala nám ohledně jarní školy výborné reference. Do „Solnohradu“ se nás pak vydala pětičlenná skupina, kde jsem byl jediný religionista. Ostatní pak byli zmiňovaní doktorští studenti z Katedry anglistiky a amerikanistiky FF MU.

Už teď musím říct, že týdenní pobyt na Universität Salzburg s bohatým doprovodným kulturním programem stál opravdu za to, a kdybych mohl, jel bych další rok znovu. Už jenom proto, že jsem si vzhledem k nabitému programu toto historické město, nazývané dříve jako „Řím severu“, s řadou církevních budov nestihl pořádně prohlédnout. To mě mrzí zejména v případě dominanty města, pevnosti Hohensalzburg na skále Festungsberg. Měli jsme na ni však alespoň výhled z pokoje, kde jsme byli ubytováni. Samotné ubytování nám Salzburšká univerzita zařídila v moderně upraveném benediktýnském klášteře Sv. Petra. Zde nás hned při vstupu do budovy zaujala velká dřevěná socha ukřižovaného Krista. Zajímavostí také bylo, že jsme se na snídaních potkávali společně s kleriky.

Poplatek *Salzburg Easter School 2018* stál 300 euro a ubytování na den 55 euro. V ceně poplatku byly nicméně i obědy v místní univerzitní menze, večere v různých restauracích, vstupenky na předpremiéru opery *Tosca* a další kulturní program sestávající se z návštěv různých památek. Ještě dodám, že většina nákladů nám byla proplacena z podpory mobility FF MU, o kterou jsme si požádali, takže tento celkově honosný pobyt nás vlastně na moc peněz nevyšel, když tedy pomineme fakt, že si člověk občas něco koupil. Třeba proslulou salzburškou sůl, která se zde prodává jako turistický suvenýr.

První dva dny *Salzburg Easter School 2018* byly v dopoledních blocích pojaty jako tematické workshopy. Nejdříve byl na programu „Festival management“, což byl v zásadě management v kultuře. Tento blok mi osobně přišel velice přínosný. Znalosti ohledně managementu totiž považuji za důležitou kompetenci doktorských studentů, která je možná trochu podceňována. Jak můžu říct i z vlastní zkušenosti, tyto kompetence jsou potřeba při řešení jakýchkoliv komplexnějších projektů v podobě například organizace mezinárodních konferencí či řešení grantů a doktorský student je potřebuje i ve své případné další vědecké kariéře. Doktorští studenti však začínají často od „píky“ a s minimálními znalostmi projektového

řízení, managementu rizik a podobně. Tím se pak sami dostávají do určitého rizika, že jejich projekty nemusí dopadnout úplně dobře. Podobná průprava, se kterou jsme se zde setkali, by u doktorských studentů i na Masarykově univerzitě v Brně pomohla zajistit nejenom lepší výsledky v získávání grantů a řízení různých projektů samotnými doktorskými studenty, ale také jejich úspěšné ukončení s dobrými výsledky, a to napříč obory.

V rámci kulturního programu prvního dne jsme pak měli večer komentovanou prohlídku historického centra města. Zde bych zmínil, že vadou na kráse našeho pobytu na úpatí Alp bylo, že nás po celou dobu provázela nepřízeň počasí v podobě „vlezlé“ zimy a sněžení¹, a tak jsme si bohužel prohlídku města neužili tak, jak by tomu bylo za lepšího počasí. Ale i tak byla rozhodně působivá.

Druhý den pak následoval blok „Innovation: Critical Perspectives“, kde se ve skupinkách řešila řada textů, které se vztahovaly například k osvícenské kritice náboženství, libertinismům a nekonformním umělcům, což bylo rámováno právě obecnějším tématem „inovace“ a rovněž vztahem inovace a tradice. V rámci naší skupiny jsme s vedoucím bloku například diskutovali postavy jako John Wilmot (jehož úryvek z textu jsme četli), Markýz De Sade či William Blake. V diskuzi jsme nastolili i téma romantického satanismu jakožto uměleckého transgresivního projevu a zároveň způsobu tehdejšího projevu společenské kritiky. Tento úterní blok byl religionisticky velmi relevantní a týkal se i otázek, které jsem v té době v souvislosti se studiem satanismu, o kterém jsem v té době vyučoval na FF MU kurz, řešil.

Druhý den večer jsme měli hutný hudební a dramaturgický úvod do opery *Tosca* od Jürgena Maehdera a také rozhovor se známým hudebníkem (hráčem na lesní roh) Zoltanem Macsaie, který hrál následující den i v orchestru zmiňované opery. Vyslechli jsme si i některé hudební ukázky.

Ve středu dopoledne nás čekala komentovaná prohlídka zákulisí festivalu *Salzburg Easter Festival* a jednotlivých divadelních scén ve velké budově Großes Festspielhaus se třemi velkými jevišti, kde se pak večer konala i opera *Tosca*, na níž jsme byli odpoledne na předpremiéru pozváni. Musím říci, že ač nejsem přímo fanoušek opery, představení bylo opravdu výborné a velice působivé a zanechalo ve mně hluboký dojem. Byl za ním vidět i obrovský kus práce velkého množství lidí, kteří se na festivalu podílejí.² O samotném obsahu opery se pak ještě podrobněji zmíním dále.

Ve čtvrtek byl pak konferenční den, kdy jsme měli představit svoje příspěvky, se kterými jsme se na *Salzburg Easter School 2018* hlásili. Měli jsme k nim i již dopředu zasláné postery. Ty nám Salzburšská univerzita vytiskla a v prostorách univerzity vyvěsila. Na této minikonferenci se sešly následující příspěvky:

¹ Toto počasí údajně není pro konec března v Salzburgu příliš typické.

² Sám festival (*Salzburg Easter Festival*), jehož součástí byla právě tento rok i opera *Tosca*, se cíleně profiluje jako „high class“. Jenom volná vstupenka na předpremiéru, kterou jsme zdarma dostali, by normálně údajně vyšla v přepočtu na několik tisíc Kč. Když jsem se pak díval na webové stránky, tak cena představení v dubnu byla od 7 200 Kč do 15 300 Kč. Určitě nejde o malou částku ani na rakouské poměry. Při návštěvě opery jsem si tak i vzpomněl na Pierra Bourdieuho. V souvislosti s „high class“ profilací festivalu bylo totiž také patrné, že návštěva takovéto opery souvisí rovněž s otázkou utváření vkusu a distinktivních znaků určitého segmentu společnosti spojeného s vysokým kulturním a ekonomickým kapitálem.

“Innovation on Broadway: Highbrow meets Lowbrow” (Tomáš Varga); “And Now the Weather: Welcome to Night Vale and the Employment of Nostalgia in Radio Remediation” (Tereza Walsbergerová); “Idiosyncrasy, Innovation, Outrage in William Blake’s Art” (Ivona Schöfrová) a “Entering the Realms of the Unspoken: Angela Carter’s Narrative Innovation and a New Type of Feminism” (Barbora Zuskinová).³ Vzhledem k tomu, že se celou *Easter School v Salzburgu* tematicky prolínala opera *Tosca*, příspěvky měly zároveň s touto operou hledat i nějaké styčné body.⁴

Ve svém příspěvku „Opera in Extreme metal: Integration of Symphonic and Opera Elements as a Support for Occult Discourse“ jsem se věnoval zasazení symfonických a operních prvků do okultního diskurzu a transgresivního vyjádření extrémního metalu, přičemž jsem toto propojení, které lze brát i jako určitý způsob inovace v daném hudebním žánru, demonstroval na skupinách Therion, Fleshgod Apocalypse a Cradle of Filth. Během jeho přípravy a po shlédnutí opery mi došlo, že *Tosca* má s extrémním metalem společné některé prvky jako násilí (hlavní hrdina byl například mučen a pak popraven) a určitou „gotickou atmosféru“, kdy z opery chvílemi číší beznaděj, nemožnost úniku a celkově ponurá a temná atmosféra. Uvědomil jsem si však také, že kritika náboženství a konkrétně katolické církve ze strany některých extrémně metalových skupin není daleko o toho, jaký diskurz ve své době produkovala opera *Tosca*. Katolická církev zde byla vykreslena jako pokrytecká, zkorumpovaná, propojená (v negativním smyslu) s konzervativním establishmentem, byznysem, a dokonce organizovaným zločinem.⁵ Přímo se pak spolupodílela na zavraždění hlavních postav, když například jedna z nich byla zastřelena malými dětmi z církevního prostředí pod vedením „mafianů“. Hlavní postavy byly pojaty jako oběti stávajícího establishmentu spojeného s mocí katolické církve, čímž byla opera *Tosca* také politická. Tyto postavy symbolicky reprezentovaly post-osvěcenské republikánské síly odkazující k Francouzské revoluci, vůči nimž stál na konci 19. století v Itálii konzervativní režim s podporou katolické církve. Byly tak zasazeny do narativu emancipace jednotlivce i společnosti od organizovaného (církevního) náboženství.⁶ V podobně emancipačním duchu od organizovaného náboženství dnes vystupuje i řada extrémně metalových skupin, které zejména na katolickou církev nahlíží podobným prizmátem, kdy ji některé skupiny i s historickými reminiscencemi (např. na inkvizici) vnímají jako represivní organizaci, která je do určité míry v rozporu se svobodou člověka. Využívají k tomuto účelu nicméně také extrémní transgresivní vyjádření v podobě například různých satanistických prvků podpořených hororovou atmosférou. Pokud sáhne opět do historie, tak tím do určité míry reprodukují například již to, co činili libertinisté a umělci jako Markýz de Sade a další, kteří

³ Účastníků bylo avizováno více, ale ne všichni dorazili.

⁴ Daná opera byla samostatně diskutována ve čtvrtek ještě před samotnými příspěvky, na což pak příspěvky rovněž navazovaly.

⁵ Jenom bych na tomto místě podotknul, že děj opery, který se jinak v originále odehrával v roce 1800 a reagoval na soudobou situaci na konci 19. století (premiéra byla v roce 1900), byl zasazen do současnosti a na „zlé straně“ jsme mohli vidět například mafiány. Celá opera pak začínala přestřelkou v podzemní garáži.

⁶ Jinak kritika organizovaného náboženství jakožto utlačitelského prvku byla v opeře *Tosca* postavena do opozice k individuální zbožnosti některých postav (například hlavní ženské hrdinky Toscy), která byla naopak vykreslena jako čistá a ryzí.

testovali limity a hranice tehdejší společnosti, a cíleně vytvářeli různé kontroverze. V tom pak v určité paralele pokračují i dnešní extrémně metalové skupiny, i když už se nachází v trochu jiném dobovém kontextu.⁷

Poslední den pobytu už na nás padala únava, nicméně ještě nás čekala zajímavá prohlídka rodného domu Wolfganga Amadea Mozarta, jehož jméno tu potkáte na každém rohu a na nějž je Salzburg také patričně pyšný. Následovala ještě prohlídka honosného biskupského paláce propojeného s opravdu velmi pěknou katedrálou ve stylu raného baroka, která byla mimochodem za druhé světové války zasažena spojeneckou bombou přímo do hlavní věže a následně po dlouhou dobu restaurována až do současné podoby. Po těchto zajímavých a působivých prohlídkách jsme se vybaveni dárky z cest v podobě balíčků soli a někteří z nás i proslulými Mozartovými koulemi vydali k nádraží a pak zpět vlakem přes Vídeň do ČR.

Celkově byl pobyt na *Salzburg Easter School* velmi nabitý a časově náročný, což však nehodnotím negativně, ale označil bych ho spíše v dobrém slova smyslu jako „intenzivní“. Ze strany organizátorů také pečlivě a důsledně zorganizovaný. Zároveň měl velmi příjemnou a přátelskou atmosféru, za což bych rád organizátorům pod vedením Prof. Dr. Sabine Coelch-Foisner poděkoval.

Na závěr bych ještě rád zdůraznil, že i když jarní škola v Salzburgu nebyla zaměřená na téma náboženství, tak se její program v mnoha ohledech náboženství přímo dotýkal, ať už to bylo během druhého workshopu nebo v rámci odborné diskuze nad operou *Tosca*, tak samotným charakterem Salzburgu jakožto města s bohatou církevní historií a architekturou, která je zde v centru přítomná v majestátních palácích a kostelech. *Salzburg Easter School* můžu tedy doporučit i doktorským studentům religionistiky, zvláště pak těm, kteří se nějakým způsobem zajímají o téma náboženství a umění.

⁷ Jde nicméně jen o určitou zkratku a zjednodušení. Vyjádření extrémně metalových skupin nejde úplně generalizovat, už jenom proto, že existuje řada odnoží extrémního metalu, které mají také někdy značně odlišné hodnoty, životní styly, politické orientace a podobně. Tento pohled nám nicméně může ukázat určitou spojitost s transgresivním a nekonformním vyjádřením dřívějších umělců a myslitelů, kteří vytvořili určitý kulturní substrát, z nějž dnes extrémní metal a metal obecně částečně čerpá.